

de scheiding der machten op de helling?

f. van isacker

Van 1 oktober 1963 tot 1 oktober 1985 lopen tweeëntwintig jaren, tijdens dewelke ik de literatuur (mijn laatste boek verscheen in 1972) en de rechtspraak geleidelijk aan heb verlaten om mij ten slotte bijna uitsluitend nog te wijden aan mijn leeropdracht en het wetenschappelijk werk en de sociale betrokkenheid welke deze impliceert. Zoals men allicht weet strekte deze leeropdracht zich uit over het auteursrecht, het mediarecht en de deontologie van de juridische beroepen. Over het auteursrecht heb ik niets meer te zeggen. Hoofdzakelijk met het oog op het honderdjarig jubileum aanstaande lente van onze nationale auteurswet, heb ik zopas een boekje uitgegeven, waarin ik getracht heb mijn bijna veertigjarige omgang met deze materie te boekstaven¹. Met de honderdjarige dame gaat het overigens goed. Ze werd boven de doopvont gehouden toen de eerste fotografische experimenten van Nicéphore Niepce en Jacques Daguerre pas vaste voet aan wal hadden en ook de grammofoon van Edison was nauwelijks (1878) op de markt. Alle andere uitvindingen van de kinetoscopische camera van diezelfde Edison tot de cassette-recorder vandaag, heeft ze alle glorieerijk doorstaan en verwerkt. Haar eeuwfeest gaat ze tegemoet, door het gebruik van ordinaris onder de knie te krijgen.

Met pers en omroep, met magistraten en advocaten gaat het heel wat minder goed. Ze verwekken de laatste tijd makkelijk beroering, ze komen herhaaldelijk in opspraak en er ontstaan twijfels bij de rechtgeaarde burgers, omtrent hun onafhankelijkheid en integriteit. Dit fenomeen is gewichtig en angstwekkend genoeg om er een afscheidscollege aan te wijden.

Wie op vrijdag 8 maart jongstleden naar het televisieprogramma *Panorama* heeft gekeken, weet dat ik door de aanhouding van de Humo-journalist Martin Coenen diep werd geschokt, omdat hierdoor een meer dan honderdjarige godsvrede werd verstoord, een bijna honderden-vijftien jaar lange periode tijdens welke alle parketten en onderzoeksrechters in het land de heilzaamheid inzagen van een zo ruim mogelijk geïnformeerde natie, de heilzaamheid ook van een overheid met een zo gering mogelijk verborgen leven. Wie zou vandaag aan deze heilzaamheden nog kunnen twifelen, zo korte tijd nadat de president van Frankrijk heeft ervaren, dat de geheimdoenerij van sommige overheidsinstanties zelfs het staatshoofd niet ontziet. Is het vermetel te zeggen, dat door de erkenning van het zwijgrecht van de journalist de parketten en de onderzoeksrechters de vrije informatie van de burgers hebben bevorderd en vandaar ook de openheid en de deugdelijkheid van het bestuur in de hand gewerkt? Is het onrechtvaardig te zeggen, dat het verbreken van deze eeuwenoude gedragsregel een lichtzinnige en domme daad was?

Wellicht zal de naam van de Antwerpse onderzoeksrechter, verantwoordelijk voor deze roekeloze daad, daarvoor de geschiedenis ingaan. Maar dient hij alleen die verantwoordelijkheid te dragen of deelt hij ze met andere magistraten? Zou de zaak *Coenen* ooit mogelijk geweest zijn, zonder dat er vooraf de zaak

Pour was geweest?

Laat ons daarom beide wat nader bekijken, om te beginnen met de zaak *Pour* en het arrest van het hof van beroep van Brussel van 27 november 1981².

Een vertaler, in dienst van de procureur-generaal te Brussel, had een paar telexberichten van Interpol doorgespeeld aan de hoofdredacteur Jean-Claude Garot, van het weekblad *Pour*, en wel in de volgende omstandigheden die van belang zijn. De vertaler tikte zijn vertalingen met drie doorslagcopieën. Het origineel en twee copieën gingen naar de verschillende betrokken diensten. De derde copie behield hijzelf, om later vertaalwerk te vergemakkelijken, zegt het arrest. Van dit laatste exemplaar liet hij de fotocopieën maken die hij doorspeelde aan Jean-Claude Garot. Dat de vertaler hierdoor in overtreding was met artikel 458 van het *Strafwetboek* op het beroepsgeheim, lijkt onbetwistbaar. Maar blijkbaar wou het parket niet alleen de vertaler, maar ook de journalist de les spellen. Kon hij mee vervolgd worden als mededader van deze schending van het beroepsgeheim, dat werd voltrokken door de publikatie in zijn weekblad? Dat lijkt helemaal niet onmogelijk, maar in hoofde van de journalist had men dan wellicht te doen met een persdelict, met het gevolg dat de hele zaak voor het hof van assisen had moeten behandeld worden. Dat de parketten niet veel voelen voor deze instantie is nogal duidelijk wanneer men bedenkt dat het sinds 1941 geleden is dat er in België nog persdelicten door de hoven van assisen werden behandeld³. Daarom werd de vertaler buiten de

schending van zijn beroepsgeheim ook vervolgd, op grond van artikel 240 van het *Strafwetboek*, wegens verduistering van de fotocopie. Zo kon men de journalist meteen erbij betrekken en vervolgen wegens heling (art. 505 Sw.). Eerst de correctionele rechtbank en later het hof van beroep, hebben het parket in deze redenering gevolgd, hetgeen sommige juristen onthutst deed opkijken.

Artikel 240 van het *Strafwetboek* betreft ambtenaren die "openbare of private gelden, geldswaardige papieren, stukken, effecten, acten, roerende zaken verduisteren". Nu is het wel zo dat een vel papier een roerende zaak uitmaakt en dat de rechtsleer het er sinds lang over eens is dat de pecuniaire waarde van zo'n zaak zonder belang is⁴. Maar het woord en het begrip *verduisteren* veronderstelt toch dat men iets weghaalt, *détourner* zegt de Franse tekst, wat Nypels en Servais commentariëren met "faire sortir de la droite voie" (het cursief is van mij)⁵. In casu heeft de vertaler helemaal niets weggemaakt, integendeel, hij heeft iets bijgemaakt, de fotocopie, en die alleen verdween. Dat de vierde copie netjes in zijn bezit is gebleven deert het hof niet, want "dit is slechts de restitutie aan de eigenaar van de verduisterde zaak". Wat erop neerkomt dat het eenvoudig gebruik van het vel papier om het te fotocopieren op zichzelf als een verduistering werd beschouwd, afgezien van het feit dat het vel papier het gebouw en misschien zelfs de kamer nooit had verlaten. Geen bezwaar voor de rechter in beroep. Hij moet het wel ver gaan zoeken, helemaal achteraan in het *Burgerlijk Wetboek* tussen de artikelen 2228 tot 2235 over het bezit. Ook van de vierde copie van de vertaalde teksten, die in zijn bureau bleven, had de vertaler nooit meer dan een precair bezit, zegt het arrest. Door deze copie te fotocopieren heeft hij dit precair bezit omgekeerd in een bezit *animo domini*, in andere woorden in plaats van een bezit voor een ander heeft hij er een bezit voor zichzelf van gemaakt. Dat de Belgische staat, eigenaar van het vel papier, de bedoeling niet had de tekst die erop stond in het weekblad *Pour* te publiceren laat geen twijfel; dat de vertaler, door dit met een fotocopie in de hand te werken, niet correct heeft gehandeld al evenmin. Maar heel deze ingewikkelde redenering die van een loutere daad van fotocopieren een verduistering wil maken, en daarvoor nota bene begrippen van het zakenrecht ter hulp roept,

verwekt toch de indruk dat Barbertje moest hangen. In andere woorden, men wou kost wat kost van de schender van het beroepsgeheim tevens een verduisteraar maken om de hoofdredacteur als heler te vervolgen en aldus beiden te kunnen veroordelen zonder dat het hof van assisen erbij te pas kwam. Om het hof van assisen te ontlopen, werden in het verleden al andere bokkesprongen gemaakt, ook, zoals thans⁶, door het Hof van Cassatie bevestigd. Hier kom ik straks op terug.

Dat het in elk geval een nefaste theorie was die op lichtzinnige wijze kan worden nagevolgd en misbruikt, blijkt precies uit de zaak *Martin Coenen*. Deze journalist van het weekblad *Humo* schreef in maart 1984 een artikel, *Het miljardenspel*⁷, over de milieuvuiling waarin de handel en wandel van bepaalde firma's aan de kaak werden gesteld. Een van die firma's nam dat niet en legde tegen de journalist klacht neer wegens laster en eeroof. Het onderzoek verliep zonder spectaculaire gebeurtenissen, wat voor insiders geen verwondering verwekte, want, zoals reeds gezegd, was het sinds 1941 geleden dat er nog voor persdelicten werd vervolgd...

Begin 1985 neemt de zaak plotseling een andere wending. Ter staving van zijn bewering had de journalist gebruik gemaakt van een proces-verbaal opgesteld in 1981 in verband met een klacht wegens vervuiling tegen de betrokken firma, namelijk deze die tegen Martin Coenen klacht had ingediend wegens laster en eeroof. Dergelijke documenten behoren tot een strafdossier, dat natuurlijk in principe geheim is. Er was dus een lek in het eigen midden en de onderzoeksrechter scheen daarover geweldig verbolgen. Hij wilde weten wie de schending van het geheim op zijn geweten had en de eenvoudigste en meest voor de hand liggende manier was natuurlijk aan de journalist te vragen wie hem de fotocopie van het betrokken stuk had bezorgd. Even voor de hand liggend was het antwoord van Martin Coenen, dat hij zich verschool achter zijn zwijgplicht om het antwoord schuldig te blijven. En dan gebeurt op 28 februari 1985 het onvoorstelbare, sinds 1870 nooit meer voorgekomen: de journalist wordt in beschuldiging gesteld⁸ en ... aangehouden.

Hoe kon dat, daar waar artikel 80 van het *Wetboek van Strafvordering* in geval van weigering van getuigenis alleen een boete voorziet "van ten hoogste honderd

frank". Wel omdat hij hetzelfde, men is geneigd te zeggen *trucje* gebruikte als het parket in de zaak *Pour*, maar heel wat minder subtiel. Martin Coenen werd in verdenking gesteld niet van verduistering en heling, maar als de "dader of mededader van diefstal, minstens heling". Hoger werd deze aanhouding bestempeld als lichtzinnig, ja dom, omdat zij een gods-vrede verstoorde, gedurende dewelke bijna 115 jaar lang alle onderzoeksrechters in heel het land in feite het zwijgrecht van de journalist hadden erkend, en dan nog wel in een onbelangrijk, pietluttig zaakje, een doodgeboren klacht wegens laster en eeroof, waarvan niemand ooit geloofde dat het tot een behandeling voor het hof van assisen zou komen. De storm van verontwaardiging die deze aanhouding uitlokte spreekt voor zich. Deze verontwaardiging bleef werkelijk niet beperkt tot de betrokken persmilieus. Ze was bijna unaniem. In die dagen (tijdens het weekend van 2 maart) hielden Franstalige magistraten een congres te Brussel en de aanhouding werd er algemeen afgekeurd.

De aanhouding moet echter om een andere reden nog scherper afgekeurd worden. Er werd hoger gesproken over *détournement, verduistering*. Hier past het gewag te maken van *détournement de pouvoir judiciaire, judiciaire machtsafwending*. In het *Bevel tot aanhouding* kan men lezen "dat er ernstige aanwijzingen zijn dat de verdachte dader of mededader is aan diefstal of minstens aan heling, waar hij in het bezit werd gevonden van een fotocopij (sic) van een procesverbaal der B.O.B. Antwerpen". Dit is niet waar. Kon men in de zaak *Pour* de oorsprong van de fotocopie van het *verduisterde* document vermoeden en achterhalen omdat er zo weinigen bij betrokken waren (Overigens werden de bekentenissen daar afgelegd niet door de journalist, maar door de vertaler), dan was dit in de zaak *Martin Coenen* onbegonnen werk. Zoals allen weten die bij een routineonderzoek betrokken werden (en het dossier in verband met de milieuvuiling was een routinezaak) wist ook de onderzoeksrechter dat dergelijke stukken, vooral in grote parketten, door tientallen handen gaan, van magistraten, griffiers, bedienden, advocaten, rijkswachters en politieagenten. De kans was dus enorm groot, wat overigens later gebleken is, dat het gewoon om de fotocopie-van-een-fotocopie-van-een-fotocopie, etc... ging. Wat het bevel kwalificeert als "ernstige

aanwijzingen" kan men niet eens bestempelen als een schijn van kans.

In het *Bevel tot aanhouding* leest men nog: "Overwegende dat de houding van de verdachte, welke weigert mede te delen op welke wijze hij in het bezit kwam van voormelde stukken, terecht kan doen vrezen voor recidive". Dit is bijna een *contre-vérité*, een ironisch gebruikte onwaarheid, maar zij verraadt de ware bedoelingen. De onderzoeksrechter wou Martin Coenens tipgever kennen en indien de journalist weigerde dan liet de wet hem maar één strafmaatregel toe, namelijk een boete "van ten hoogste honderd frank", op de dag van vandaag omgerekend 6.000 BF, wat wil zeggen dat de wetgever niet zwaar tilt aan dat soort misdrijf. De onderzoeksrechter blijktbaar wel, vermits hij op eigen gezag andere strafmaatregelen heeft uitgedacht om de journalist onder druk te zetten: hij draaide hem de gevangenis in en haalde alzo zijn slag thuis, want het is bekend dat de journalist door de knieën ging. Hierbij vergat deze magistraat dat bekentnissen die niet in volle vrijheid worden afgelegd, in een rechtsstaat geen enkele waarde hebben. Tussen misbruik van voorarrest en de pijnbank is enkel een verschil van gradatie, maar geen wezenlijk verschil. Om zijn doel te bereiken moest de onderzoeksrechter het *trucje* van de "diefstal minstens heling" uitvinden en aldus een middel aanwenden dat de wet hem niet toeliet aan te wenden. Bovendien was de journalist, vanaf het ogenblik dat hij voor diefstal in beschuldiging werd gesteld, geen getuige meer maar verdacht en was het dus zijn volste recht te zwijgen en daarvoor precies werd hij aangehouden. Dit verdient de naam van judiciale machtsafwending, *minstens* machtsoverschrijding. Dat is ernstig en een magistraat onwaardig, omdat hij daarvoor zijn grondwettelijke eed schendt, wat door zijn gelijken zou moeten bestraft worden, maar of en hoe dat gebeurt blijft in België steeds een geheim, dat ontsnapt aan de controle der publiciteit.

Ten slotte dringt zich in de rand van de zaken *Pour* en *Martin Coenen* een nog zwaarwichtiger bedenking op. De behandeling van persdelicten behoort volgens artikel 98 van de *Grondwet* tot de exclusieve bevoegdheid van de hoven van assisen. Er werd reeds op gewezen dat de magistratuur daar veeleer afkerig tegenover staat, met het gevolg dat, om deze klip zoveel mogelijk te omzeilen, ook in

het verleden al een nogal vreemde theorie werd uitgedacht, die toen ook de steun kreeg van het Hof van Cassatie. De publikatie van schunnige prenten in de geschreven pers wordt steevast vervolgd voor de correctionele rechtbank, omdat de rechters tot in het hoogste hof de mening zijn toegedaan dat de schunnige prenten alleen maar afbeeldingen zijn en geen strafbare gedachten kunnen uitdrukken, wat essentieel is voor een persdelict⁹. Nu kan dit allicht het geval zijn met een groot aantal naaktfoto's in tijdschriften als *Playboy* maar met het oog gericht op *Het Lam Gods* en de *Guernica*, is dit toch wel een vernederende stelling voor de nagedachtenis van Jan van Eyck en Pablo Picasso.

Welnu, men kan zich moeilijk van de indruk ontdoen dat aan de grondslag van de geestesgymnastiek, die aan de dag wordt gelegd in het arrest van het hof van Brussel in de zaak *Pour*, eenzelfde bekommernis aanwezig is: het hof van assisen er buiten te houden. Dat is zowat een traditie geworden. Zoals reeds een paar keer gezegd, werd het laatste persdelict behandeld in 1941 en daarvoor was het weer geleiden van 1934¹⁰. Dat kan toch geen toeval zijn. Daarbij maakt men noodgedwongen de bedenking: de magistraten hebben toch de plechtige eed afgelegd de wetten en meer bepaald de grondwet nauwgezet te respecteren. Strookt dat nog met de grondwettelijke scheiding van de machten? Nu ben ik persoonlijk geen warme verdediger van de hoven van assisen. Hoe kunnen die twaalf arme burgers, precies in de moeilijkste gevallen, recht spreken, daar waar het voor onderlegde en ervaren rechters al zo moeilijk is. Maar van de andere kant zal men toch bezwaarlijk betwisten dat nou net die hinderpaal van het hof van assisen de oude traditie van persvrijheid in België (het eerste land op het continent) niet alleen heeft gevrijwaard, maar blijkbaar ook heeft bevorderd.

Wat er ook van weze, indien de opvattingen van de grondwetgever van 1831 inzake persvrijheid, en meer bepaald de exclusieve bevoegdheid van de hoven van assisen om persdelicten te kennen, voorbijgestreefd of niet deugdelijk blijken te zijn, dan behoort het alleen aan de wetgevende macht, aan de grondwetgever, en niet aan de rechterlijke macht, en ook niet aan het Hof van Cassatie, om hierin verandering te brengen.

Niet alleen werd ik geschokt door de aanhouding van Martin Coenen. Het feit

heeft mij ook diep ontgoocheld, omdat hierdoor weer vraagtekens in het leven werden geroepen zoals in het begin van mijn gerechtelijke loopbaan in 1945, toen ik als stagiair aan de balie van Brussel met het levende recht in voeling trad. Nooit wellicht in de universitaire geschiedenis, zijn er in de rechtsfaculteiten meer ontgoochelde promovendi geweest als deze van kort na de Tweede Wereldoorlog. Vijf jaar lang had men ons bekwaam gemaakt in het recht en de hele lange bezetting door had men ons ook geleerd welke de voordelen waren van een rechtsstaat met een gecontroleerd bestuur en onafhankelijke magistraten, uitsluitend gebonden door rechtsregels met een diep respect voor de rechtszoekenden en de rechten der verdediging. Hoe hunkerden wij naar het einde van die lange rechtsloze bezettingsnacht! En wat zagen wij bij het ontwaken? Het tegenovergestelde van wat men ons had geleerd. Een magistratuur aan het werk die, niettegenstaande al de grondwettelijke garanties die men haar gegeven had om onafhankelijk en onpartijdig recht te spreken, toefaf aan de druk van de straat en een op hol geslagen pers. Jarenlang is dit voor mij een frustratie gebleven en ik kon lange tijd maar weinig respect voor de rechterlijke macht opbrengen, met wie ik kennis had gemaakt op het ogenblik dat ze zich op een dieptepunt van haar geschiedenis bevond. Later had ik betere contacten met haar, die zich vooral op het civiele vlak voordeden, en bestudeerde ik ook haar activiteit in het verleden in de materies waarin ik mij geleidelijk specialiseerde. Een van de voornaamste taken van de rechtsprekende macht is het voortdurend interpreteren van abstract en algemeen gestelde wetteksten, door ze aan te passen aan een nooit stakende evolutie van de maatschappij. In de discipline die ik bij uitstek had beoefend, het auteursrecht, is de magistratuur daar wonderwel in gelukt. In de voorbije honderd jaar namen de technische middelen om kunst- en wetenschappelijke werken te reproduceren en mede te delen aan het publiek, omzeggens per lustrum toe en wisten de rechters met de oude auteurswet van 1886 (wat haar degelijkheid bewijst) op blijvende wijze een evenwichtig recht te spreken. Ook wanneer het recht te kort schoot ten overstaan van een wereld die, veranderd, nieuwe noden in het leven roept, zoals bijvoorbeeld de bescherming van de intieme sfeer van de burger tegen

een steeds driester wordende sensatiepers. Ook dan hebben de rechters blij gegeven van een creatieve soepelheid bij de toepassing van de grondbeginselen van het recht. Hierdoor was mijn aanvankelijk scepticisme voor de rechtsprekende macht stilaan omgebogen en uitgegroeid tot een oprechte eerbied en een, weliswaar relatief, maar toch vrij stevig vertrouwen.

Daarom was mijn ontgoocheling zo groot toen dat vertrouwen weer aan het wankelen ging. Mijn jonge medewerkers hadden mij al een tijd lang gewezen op wat zij tekens aan de wand noemden van een afgaande persvrijheid en een judiciale willekeur: het arrest van 27 november 1981 van het hof van Brussel in de zaak *Pour*, waarover ik het had; het arrest van 19 maart 1984 van het hof van Gent in de zaak *Metro*¹¹, waardoor een al te gewillige volgzzaamheid werd gedekt, om op de klacht van invloedrijke personen her en der beslag te leggen op geschriften. In dit arrest duikt ook de vreemdzinnige theorie weer op, altijd om de bevoegdheid van het hof van assisen te ontlopen, dat afbeeldingen geen gedachten kunnen uitdrukken. Vroeger werd deze verrassende stelling enkel verkondigd in verband met schunnige prenten. Hier wordt ze uitgebreid tot beledigende karikaturen, wat nogal waanzinnig voorkomt, omdat beledigen in se de uitdrukking is van een schuldige gedachte. Het arrest van 21 september 1984 van de Raad van State in de zaak *Buyle*¹² waarin men hele zinsneden terugvindt uit een propagandabrochure van een politieke partij, om tot een beslissing te komen, regelrecht in strijd met het advies van de auditeur en ook met de manier waarop de zaak in openbare zitting werd behandeld. Hoewel met stijgend ongemak had ik de twijfels van mijn medewerkers telkens afgewimpeld met het argument, dat er geen koren zonder kaf te vinden is.

Na de aanhouding van Martin Coenen kon ik aan hun onrust niet meer voorbij. In het arrest *Buyle* is er veel sprake van objectiviteit en subjectiviteit, van pluriformiteit en politisering van ambtenarij en justitie. Het arrest is dan ook wel een aanleiding, om te wijzen op een kwalijke evolutie in onze nauwelijks meer dan honderdvijftigjarige Belgische geschiedenis.

Het land was van bij zijn ontstaan intellectueel ingedeeld in ongeveer twee helften, de ene confessioneel en de andere vrijzinnig. Van oudsher ook zorg-

de men er voor, om wat zich op natuurlijke wijze reflecteerde op het electorale en dus parlementaire en gouvernementele vlak, ook zou weerspiegeld worden op het vlak van de ambtenarij en de rechterlijke macht. Men vond het vanzelfsprekend dat ook hier een zekere pariteit heerste tussen de confessionele en vrijzinnige opvattingen in het land. Men vond het even vanzelfsprekend dat hierover werd gewaakt, voor het ene deel door de katholieke en voor het andere door de liberale partij, deze laatste in een later stadium van onze geschiedenis hierin bijgestaan door de socialistische partij. Maar bovendien vond men het in vroegere tijden nog immer vanzelfsprekend dat deze gezagsdragers en rechtsprekenden onmiddellijk na hun benoeming de politieke partij vergaten die hun daarbij geholpen had, om alleen nog te denken aan de grote gedachtenstromingen welke zij op paritaire wijze dienen te vertegenwoordigen, in het belang van het land.

Men weet dat zulks al lang niet meer het geval is met de ambtenaren. Zij blijven wél en nauw in voeling met hun benoemingsheren.

Wordt die nefaste ombuiging nu ook doorgetrokken tot de magistratuur? Dan kan men meteen het einde van de rechtsstaat voorspellen, want dan valt de laagste steunbeer, die deze muur nog recht houdt, meteen weg. Wie het aanbelangt moge dit in overweging nemen.

In 1831 beseften onze grondwetgevers dat de menselijke zwakheid kon zwichten vooral voor macht en voor geld. Daarom werden de rechters onafzetbaar verklaard en door een emeritaat boven alle geldelijke bekommernis verheven. Na de onafzetbaarheid te hebben ondermijnd door uitsluitend partijgebonden benoemingen, werd ook het emeritaat, de prijs die onze voorvaders wilden betalen voor onafhankelijke rechters, gedoodverfd als een louter privilege en eenzijdig afgeschaft. In stede van de echte gebreken van de justitie te lenigen, haar traagheid en voor de meeste burgers onbetaalbare kostprijs¹³, heeft men verkozen haar onafhankelijkheid als derde macht in de staat te ondermijnen en aan de machtswellust der politieke partijen te onderwerpen.

Van een scheiding van die andere machten, van de wetgevende en de uitvoerende macht, kan men in de staat België al sinds een drietal decennia nog nauwelijks spreken. De regeringen wor-

den niet meer gevormd door de Koning maar door de coalitie die daarna de regering leidt en het zijn dezelfde partijbureaus die ten slotte de vroege vaders van het parlement op dwingende wijze mandateren om het vertrouwen te stemmen, de budgetten goed te keuren en welke wetsontwerpen ze dienen te aanvaarden of te verwerpen. De uitvoerende macht wordt niet meer gecontroleerd door de wetgevende macht, maar de meerderheid wordt, in een hutsepot van beide machten, alleen nog gadeslagen door de minderheid waarvan het woord alleen al voldoende de onmacht illustreert.

En waartoe zijn de opeenvolgende coalities in staat geweest? Men moet de vraag met wat zin voor satire behandelen, want anders wordt het antwoord veel te triest. En bovendien is de tijd aangebroken van de naakte en rauwe waarheid. Zoals de beenhouwers worst en de bakkers broodjes aan de lopende band produceren, zoals de Latijns-Amerikanen revoluties en kinderen maken heb ik ergens gelezen¹⁴, zo blinken onze opeenvolgende en wisselende coalities uit in het fabriceren van instellingen. België is een gezegend land. Sinds de hervormingen van 1970-1980 leven wij in een nooit gekende institutionele weelde. Naast het oude parlement met zijn 212 volksvertegenwoordigers en 181 senatoren, die vooral door hun afwezigheid uitblinken, werd ons land begiftigd met drie gemeenschapsraden, een Nederlandstalige, een Franstalige en, voor onze achterkeuken in Eupen en Malmédy, een Duitstalige. Daarnaast beschikken wij over drie gewestraden, de Vlaamse (die dan wel samenvalt met de gemeenschapsraad), de Waalse en de Brusselse, al dient het gezegd dat deze laatste nog in het stadium van proefbuisbaby verkeert. Voeg daarbij nog de negen provincieraden en enkele honderden gemeenteraden, dan is het duidelijk dat ons land de kroon spant in wat men in de Franse taal zo mooi *des assemblées délibérantes* noemt. Afgezien van de provincieraden, die behalve het instandhouden van 9 x 6 bestendige afgevaardigden en 9 x 1 gouverneur, volkomen overbodig zijn geworden, afgezien van de Provincieraden en de Gemeenteraden die alleen maar inferieure, aan de wet onderworpen reglementen kunnen uitvaardigen, afgezien daarvan blijven er een flink aantal *delibererende* (?) raden over, zes als ik goed tel, die ongestoord en, behalve de Kamer en de Senaat, ononderworpen aan

elkaar wetten en decreten kunnen voortbrengen, wat ze dan ook doen, veeleer om elkaar te pesten dan om ons aller welzijn te bevorderen. In hun wijsheid hadden onze recente grondwetgevers trouwens voorzien dat wetten en decreten onderling wel eens tegen elkaar zouden kunnen opbotsen. Geen bezwaar. Afgezien van de alarmbel (eigenlijk ook een nieuwe instelling), die de laatste maanden bij herhaling rinkelde, werd voor de oplossing van deze verkeersproblemen een voorlopige allerlaatste instelling gecreëerd, met name het Arbitragehof, twaalfkoppig en in het blauw gekleed. Ons met instellingen gezegend land beschikte weliswaar reeds over een Raad van State, begiftigd met een speciale conflictensectie, die nooit in functie trad en over een Hof van Cassatie, dat deze arbitragetaak ook wel en waarschijnlijk veel beter had aangekund, maar onze grondwetgevers waren van oordeel dat ook de scheiding van de nog laatste autonome macht beter werd doorbroken. Zes van deze twaalf arbiters behoren niet tot de magistratuur, maar komen uit het parlement. Buiten deze wet- en decreetgevende instellingen zijn er in België ook nog vier uitvoerende instellingen, een nationale regering (met soms tweehoofdige janussen zoals onderwijs en wetenschapsbeleid) en drie, nog geen vier, deelregeringen, die elkaar de loef afsteken niet alleen binnen, maar ook buiten onze landsgrenzen. Zo genieten wij het in de wereld enige voorrecht in Parijs alleen al over vier ambassadeurs te beschikken. Als de concurrentie doorgaat is er planmatig nog plaats voor een onbepaald aantal anderen en dit is geen contradictio in terminis!

Hoe zal dit alles eindigen, op wat loopt dit alles uit? In vroegere tijden had men kunnen voorspellen dat het regime door allerlei misbruiken en corrupties weldra zieltoegend zou worden overgenomen door de onvermijdelijk geworden sterke man, die, in zwart of bruin uniform, de Augiasstal zou uitgeven, met de gekende en aan den lijve gevoelde nevenverschijnselen. Gelukkig lijken die tijden voorbij. Zoals de Europese Economische Gemeenschap definitief een einde schijnt te hebben gesteld aan interne Europese oorlogen, zo lijken mij ook revoluties en staatsgrepen tot een Europees verleden te behoren. Wij zijn dus op een re-evolutie in de goede zin aangewezen. De vraag blijft natuurlijk: hoe kan dat en wie zal het doen.

Wie het kan doen? Het antwoord is eenvoudig. Dat kunt gij alleen, studenten, van wie ik met dit college afscheid neem, omdat gij de komende generatie zijt. Ik heb u geen mooi beeld van ons land afgeschilderd, maar ik wil u niet in een geest van pessimisme verlaten. Vergeet nooit dat gij in een land leeft waar met doorzettingsvermogen en vastberadenheid nog veel kan bereikt en hersteld worden. In een land, beste studenten, waar een van uw voorgangers het haalde tegen een hele rechtsfaculteit. In een land, lieve studentinnen, als u mij dit welkend germanisme veroorlooft, waar een eenvoudige maar vastberaden vrouw, wat ik hoop dat gij alle zult worden, het hele staatsapparaat kon dwingen zijn adoptiewetgeving aan te passen aan de inzichten van een nieuwe vrijgevochten vrouwengeneratie.

Hoe het moet gebeuren zult gij in de eerste plaats zelf moeten uitmaken. Maar ik geloof dat een van de middelen waaraan gij niet zult kunnen voorbijgaan, het herstel is der scheiding van de machten in de Staat, het herstel der scheiding en een versteviging van hun onderlinge onafhankelijkheid. Toen men in 1789 in Frankrijk en in 1831 bij ons begon te experimenteren met de parlementaire democratie, dan onderkende men wel de drie grote machten in de Staat. Maar men wist niet en men kon ook niet vermoeden welke nieuwe machten de parlementaire democratie zelf en de evolutie der tijden in het leven zou roepen. Om te beginnen, door het parlementair leven zelf, de politieke partijen. Vervolgens, door de ontvoogding van de arbeidersklassen, de syndicaten. Ten derde, door de uitbarsting van de industriële ontwikkeling en het universaliseren van de handel en nijverheid, de holdings en de multinationals. En ook, door de ongebreidelde infiltratie in elk huisgezin, in elk brein van druksels, radio en televisie, de macht der media. Het zijn alle onvoorstelbare machten geworden in de Staat, die tot nog toe een veeleer ongeregeld en "losbandig" leven konden leiden. Ik geloof dat zij naast de traditionele machten in de Grondwet moeten worden opgenomen, om ook hun vrijheden te regelen en te waarborgen, om ook hun macht te beperken en op een evenwichtige wijze aan elkaars controle te onderwerpen.

In elk geval, indien sommigen van u een politieke loopbaan zouden kiezen en iets willen doen aan de gezondmaking van onze politieke structuur, dan zullen

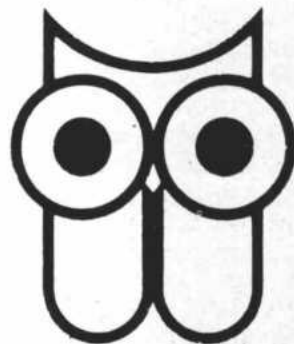
zij het anders aan boord moeten leggen dan onze politieke bestuurders tijdens de pas vergeten verkiezingen, die de straten en de wegen van het land hebben overspoeld met hun egocentrische propaganda en hun ijdele verschijningen, dan zult gij in de eerste plaats afstand moeten doen van eigenbelang en voordeel en met Catoonische zelfverloochening, Catoonische vastberadenheid en Catoonische soberheid alleen nog de gezondmaking van de staat en ons aller welzijn nastreven.

Ik wens u allen, vooral mijn oudstudenten van de laatste jaren, aan de drempel van uw maatschappelijk leven de ware voorspoed en het ware geluk. Ik verlaat het leven dat gij instapt, met de vaste bedoeling het te eindigen zoals ik het begonnen ben, met het schrijven van een roman-kroniek, maar ik zal ook, zoals het elk op rust gestelde past, in de zomer onkruid wieden in de tuin en 's winters hout hakken voor de haard. Dan zal ik aan u denken en mijmerend nagaan wat gij er van maakt. Vaart wel! Maar: rijdt niet te snel!

1. VAN ISACKER F., *Kritische synthese van het Belgische auteursrecht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1985, 178 p.
2. *J.T.*, 1982, 43; *Rev. Dr. Pén.*, 1982, 688, noot MARCHAL, A.
3. Arrest 14 juni 1941, Assisenhof Brabant, gecit. in DE SMEDT, M., *Zedenschendende publicaties en de vrijheid van drukpers*, *R.W.*, 1968-69, 988.
4. NYPELS, J.S.G. en SERVAIS, J., *Le Code Pénal interprété*, II, Brussel, Bruylant, 1897, 92, nr. 6.
5. *Ibid.*, 91, nr. 3.
6. *Cass.*, 7 april 1982, *Pas.*, 1982, I, 925.
7. *Humo*, nr. 2273, 29 maart 1984, 46-47 en 49-52.
8. Er zijn twee inbeschuldigingstellingen bekend in de Belgische jurisprudentie op grond van art. 80 Sw., die beiden eindigden met een bevestiging in cassatie (beroep is niet mogelijk) met de arresten van 7 november, *Pas.*, 1855, I, 424; *B.J.*, 1855, 1537 en 25 april 1970, *Pas.*, 1870, I, 226; *B.J.*, 1870, 587. Naar een magistraat uit het Limburgse mij onlangs vertelde, zouden er althans in die provincie nog een paar veroordelingen te signaleren zijn, die zonder meer werden uitbetaald.
9. *Cass.*, 18 september 1973, *Pas.*, 1974, I, 46.
10. Arresten van 5 maart 1934 en 14 juni 1941, beiden Assisenhof Brabant, gecit. in DE SMEDT, M., *Zedenschendende publicaties en de vrijheid van drukpers*, *R.W.*, 1968-69, 988.
11. Dit arrest werd bevestigd in *Cass.*, 13 november 1984, onuitg.
12. *Tegenspraak*, 1984, nr. 6, p. 26-27.
13. Dat men in België vijf à tien en soms meer jaar nodig heeft om een principekwestie uit te vechten, cassatie en nieuwe behandeling door het hof van beroep inbegrepen, en dergelijke procedures verscheidene keren het jaarin-komen van de modale burger kunnen kosten, betekent in feite dat niet alle burgers hun recht kunnen laten zegevieren, dat dit uiteindelijk alleen is weggelegd voor financieel machtige personen of groeperingen. Nochtans is de rechtszekerheid van alle burgers het eerste en essentiële kenmerk van de rechtsstaat. Er schort dus wat, er loopt iets scheef dat hoognodig moet worden omgekeerd. Dwingende termijnen blijken onvermijdelijk en ook, zoals reeds in vele landen van de EEG, tarieven. Het is bv. onbegrijpelijk dat de prestaties van niet alle ministeriële ambtenaren getariefieerd zijn, van notarissen en gerechtsdeurwaarders wel, van cassatie-advocaten niet, wat voor gevolg heeft dat zelfs de meest voor de hand liggende voorziening voor de simpele burger een financiële adering kan betekenen.
14. *Pan*, 2125, 18 september 1985, pp. 2-3.

Als het om boeken gaat ...

Standaard Boekhandel

NAAMSESTRAAT 57
LEUVEN 016/23 98 21